

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Jitka Čurdová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

ŽIVOT POZŮSTALÝCH MATEK PO ŘIDIČÍCH
PROFESIONÁLECH ZEMŘELÝCH PŘI VÝKONU
POVOLÁNÍ

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autor práce: Jitka Čurdová
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: 4., kombinovaná forma studia

2012

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

20. března 2012

.....

„Věnováno památce Kamila Suka, manžela paní Květy.“

„Děkuji vedoucímu práce Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce a panu Mgr. Tomáši Veberovi, Th.D. za ochotu, vstřícnost a přínosné konzultace.“

„Dále děkuji mojí tetičce za její čas, který mi věnovala a za to, že byla ochotna otevřít svůj příběh.“

OBSAH:

ÚVOD	6
1 SMRT BLÍZKÉHO ČLOVĚKA	8
1.1 Náhlá smrt.....	8
1.2 Když manžel zemře.....	9
1.2.1 Truchlení.....	10
1.3 Když otec zemře.....	12
1.3.1 Snaha pomoci dětem truchlit.....	12
1.4 Kdy a kde hledat pomoc.....	13
1.5 Reakce okolí na zármutek pozůstalých.....	14
1.6 Jak být nápomocen pozůstalým.....	15
2 NEÚPLNÁ RODINA	17
2.1 Pojem rodina.....	17
2.2 Neúplná rodina.....	17
2.3 Ovdovělé matky a jejich děti.....	18
2.4 Sociální a ekonomické pozice ovdovělých matek.....	19
2.4.1 Smrt manžela a otce pohledem sociální politiky.....	20
3 KONKRÉTNÍ PŘÍKLAD POMOCI POZŮSTALÝM	
3.1 Nadace Truck HELP.....	21
3.1.1 Účel nadace.....	23
3.1.2 Aktivity a propagace nadace.....	24
3.1.3 Statistika nehodovosti na poz. komunikacích v ČR za rok 2011.....	26
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	
4.1 Formulace výzkumných otázek.	28
4.2 Výzkumná metoda	28
4.3 Popis souboru.....	30
4.4 Harmonogram výzkumu.....	30
4.5 Případová studie	31
ZÁVĚR	36

Seznam použitých zdrojů.....	40
Příloha Desatero pro pozůstalé.....	41
Abstrakt.....	42
Abstract.....	43

ÚVOD

„Člověk umírá tolikrát, kolikrát ztrácí svoje nejbližší“

Publilius Syrus

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala hlavně z toho důvodu, protože sama na sobě cítím, jak je dnešní doba uspěchaná, hektická, čas tak rychle plyne a mně je z toho často úzko, když vidím, že se člověk snad nestíhá, či zapomíná dívat a vnímat svět kolem sebe.

Lidé si často bezstarostně proplovají životem s pocitem, že se jich bude stále držet štěstí, bezpečí a nezranitelnost, ale to vše je pouze iluze a podívají se kolem sebe až poté, když se něco stane i jim.¹

K výběru tématu mě velmi ovlivnil případ z mého osobního života, který bych chtěla zmínit. Vždy mi otevře oči a pomůže mi zamyslet se nad sebou a vlastním životem. Tím myslím to, že člověk by si měl vážit každého dne, který může strávit se svými nejbližšími, radovat se a být šťastný. Neznepříjemňovat si život řešením zbytečností. A ten příklad? Moje tetička a její dvě děti přišly před několika lety o manžela, tatínka, při tragické autonehodě. Byl řidičem kamionu z povolání, nehoda se nestala jeho vinou. Rázem se jim změnil svět.

Postupně mi v hlavě vyvstávaly otázky: Jak to asi všechno zvládají? Dá se to vůbec zvládnout? Co děti, jak to vnímají? O čem se s nimi mám vlastně bavit, abych neřekla něco nevhodného? Jak jim být co největší oporou? Co pro ně udělat? Jaká pomoc by jim mohla být užitečná? Čím vším je jim ku prospěchu členství v Nadaci Truck HELP? Tyto otázky mě právě naváděly na myšlenky, čím bych se chtěla ve své práci zabírat. Z literatury, kterou se mi podařilo objevit mě oslovila Naděžda Špatenková, na kterou bych ve své práci chtěla navázat.

Cílem a posláním mojí práce je *upozornit na pozůstalé matky s dětmi, které se dostávají do velice problematické sociální situace v důsledku náhlé smrti jejich životního partnera a tuto situaci následně analyzovat, detailně prozkoumaným případem, pomocí osobní případové studie.*

¹ Srov. BAŠTECKÁ, B. a kolektiv. *Terénní krizová práce. Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada, 2005, ISBN 80-247-0708-X, s. 11.

Z pohledu teorií sociální politiky se jedná o patologickou sociální událost. Myslím si, že je třeba, aby právě tato problematika byla v sociální práci hlouběji rozpracována, aby se o ní více mluvilo a psalo.

Co se týče pomoci pozůstalým matkám, i když bych tetičce ráda poradila, nevěděla jsem zprvu, kde hledat tu správnou pomoc, krom té lékařské. Proto uvádím ve 3. kapitole své práce více organizací, které pomoc pozůstalým matkám poskytují. Jedna z organizací rodinu paní Květy oslovila sama, protože zaměstnavatel pana Suka ji ihned kontaktoval. Jedná se o Nadaci Truck HELP, která mě překvapila tím, že je schopna rodinám tímto způsobem pomáhat.

Jednak proto, že jsem se s touto situací setkala tak zblízka, chtěla jsem, aby byla moje práce protkána co nejlíže s praktickým příkladem ze života. Využila jsem metodu kvalitativního výzkumu, a to osobní případovou studii doplněnou narativním rozhovorem a pozorováním případu. Pevně věřím, že bude ku pomoci i ostatním rodinám, které se do této situace dostanou a také široké veřejnosti k tomu, aby se mohla dozvědět více a nebála se s těmito ženami a dětmi mluvit, pomáhat jim, být jim nablízku.

Bakalářská práce je složena z různých mých názorů, dále z názorů, rad a zkušeností odborníků, protkána právě částí empirickou, a to osobní případovou studií.

Práce je rozdělena na 4 kapitoly, z čehož její stěžejní část tvoří stať první, pojednávající o smrti blízkého člověka, truchlení, smrti manžela vnímanou manželkou a smrti otce vnímanou dětmi. Zmiňuje se o tom, jak se můžeme pokusit dětem pomoci truchlit. Uvádím zde také rady, kdy a kde mohou pozůstalé nalézt pomoc a také to, jak často reaguje okolí na zármutek pozůstalých. Druhá kapitola popisuje neúplné rodiny ovdovělých matek, jejich sociální a ekonomickou situaci, a to i z pohledu sociální politiky. Poslední, třetí, kapitolou teoretické části je uvedení konkrétních příkladů pomoci pozůstalým ovdovělým ženám.

Čtvrtá kapitola začíná důležitým vymezením formulace hlavních výzkumných otázek, popisuje zkoumaný soubor a harmonogram výzkumu. Dále následuje samotná osobní případová studie. V závěru je celý výzkum shrnut a hodnocen.

1. SMRT BLÍZKÉHO ČLOVĚKA

Ze své vlastní zkušenosti vím, že pokud zemře starý člověk, který byl dlouhodobě nemocen, člověk tuší, že asi konec brzy přijde a následně potom, samozřejmě za nějaký ten čas, se s tím dá, jakž takž, vyrovnat. Oproti tomu situace, kdy smrt přijde náhle a naprosto nečekaně a zemřelým je dítě či mladý člověk, je velice náročná. Člověk si pořád není schopen připustit, že se něco takového stalo, trvá velice dlouho, než se s tím vnitřně srovná a naučí žít.

Smrtí blízkého člověka ztrácíme tohoto člověka navždy, nenávratně. Můžeme říci, že se bezesporu jedná o největší krizi v životě, která nás může postihnout. Je naprosto přirozené, že v takovéto životní situaci prožíváme hluboký zármutek, že truchlíme, cítíme se opuštění, zoufalí, bezmocní, uvnitř jakoby prázdní. Ztráta milovaného člověka představuje výrazný zlom a zásah do našeho života, do našeho sebepojetí i identity. Najednou se ze šťastné milující manželky stává žena *vdovou*.²

1.1 Náhlá smrt

Náhlá smrt značí situaci, kdy ke smrti došlo neočekávaně, bez předchozího varování (např. srdeční selhání, tragická nehoda, či vražda, sebevražda). Zde jsou patologické reakce na ztrátu častější. Truchlení se stává v případě náhlého úmrtí obtížnější než v případech úmrtí, kterému předcházelo očekávání či varování. Dle závěrů Harvardské studie, o charakteristickém typu reakce na náhlé úmrtí, se jedná o silné popírání reality ztráty, pocity bezmocnosti a zoufalství, neúnosné pocity viny a touhu hledat a najít viníka za nastalou situaci, což velmi zkomplikuje průběh truchlení. V případech náhlých úmrtí bývá prováděno šetření zdravotnickými i policejními institucemi, které zkoumá za jakých okolností ke smrti došlo. Zajímavé zde je, že z pohledu pozůstalých může toto šetření sehrát velkou roli pro zvládnutí zármutku, a to buď v pozitivním či negativním smyslu, protože pozůstalý touží po tom najít viníka smrti. Poté se ale situace po náhlé, nečekané, tragické a předčasné smrti v kombinaci s hněvem, zlobou a táhnoucími se soudy může zvrtnout k dlouhodobým psychickým problémům členů rodiny.³

² Srov. ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší krizi moderní žena*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1202-4, s. 130-131.

³ Srov. KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X. s. 44-46.

1.2 Když manžel zemře

Osamělé ženy v akutní fázi pociťují hluboký pocit opuštění, bezmoc, beznaděj, obavy, že bez svého milovaného muže to nedokáží zvládnout. Ztráta manžela zahrnuje i další výčet ztrát, například společná budoucnost, rituály rodiny, jistoty a výhody vyplývající ze vztahu. Vdovy si musí po manželově smrti vybudovat novou identitu, protože se znenadání z „My“ stalo „Já“, „Naše“ se změnilo v „Moje“, partnerství se rozpadlo, veškerá rozhodnutí musí činit sama, nikoliv ve dvou. „Rodina“ už není to samé jako „Domov a manželství, dokonce ani stáří.“ Vše nabývá nového významu⁴

„Smrt mého manžela a otce mých dvou dětí nám otočila život vzhůru nohama. Byli jsme úplně spokojená rodina a hlavně jsme na vše byli dva. I po pěti letech, každý den, na svých dětech pořád vidím něco z manžela, něco co mi ho připomíná. Pořád si namlouvám, že až děti „vyletí z hnízda“ bude líp, ale když se zamyslím do detailu, vím, že až přijde například maturita, svatba, moje první vnoučata a já tu budu sama, tak to vlastně nebude o nic lehčí než v současné době. Prostě nám manžel a táta bude chybět napořád.“⁵

Jestliže žena, která ovdověla je zároveň matkou starající se o nezaopatřené děti, snaží se tím, že převezme původně otcovy role, udržet fungování rodinného systému. Otcovy role, které musí vdova převzít, jsou dle Parkese tyto: hlavní živitel rodiny, správce a manager rodiny a disciplinární instance pro děti (Parkes 1996: 118).⁶

„Vzhledem k tomu, že jsme se s manželem dětem maximálně věnovali a náš společný rodinný relax byly různé aktivity, výlety, kola apod., tak jsem měla pocit, že po jeho ztrátě musím ve všem pokračovat, aby děti nebyly ochuzeny. Zprvu jsem si dokonce i dávala za vinu, že nezvládám, že jsem zklamala sama sebe. Po nějaké době jsem však zjistila, že to jeden člověk zvládat nemůže. Čím jsou děti větší, tím víc i nakonec pomáhají oni mně.“⁷

Stává se, že vdova, ač může mít zpočátku různé pocity, utěšuje se alespoň hezkými vzpomínkami na manželství. Důležité jsou i individuální vývojové fáze členů rodiny a fáze životního cyklu rodiny. Tyto fáze totiž určitým způsobem vymezují, jakým problémům bude osamělý rodič vystaven. Reakce na ovdovění a následné přizpůsobení

⁴ Srov. KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X. s. 63-64.

⁵ Paní Květoslava.

⁶ Srov. tamtéž, s. 64-65.

⁷ Paní Květoslava.

se situaci je silně ovlivněno věkem dětí. Z obecného pohledu se ve společnosti objevují vdovy starší, jejichž děti jsou tedy již dospělejší, více osamostatněné. Oproti tomu pokud ovdoví mladá matka, bude mít až nad hlavu starostí s výchovou dětí, chodem domácnosti a finančními problémy.⁸

Myslím, že právě děti mohou být pro ovdovělou ženu přímo hnacím motorem, zdrojem energie k tomu, aby měla síly překonávat veškeré překážky. Pro starší ovdovělé ženy, které se dostávají i do role babičky, jsou to potom vnoučata.

1.2.1 Truchlení

Truchlení je přirozená reakce potřebná k tomu, abychom se vyrovnali se ztrátou blízkého, smířili se s ní, přijali ji a s ohledem na ni začali žít život jiný – již bez zemřelého. Projevuje se na úrovni citové, tělesné, kognitivní a na úrovni chování a jednání truchlících osob. Všechny tyto pocity, myšlenky a prožitky jsou normální. Cesta časem zármutku může být nesmírně dlouhá a těžká.⁹

Emocemi přicházejícími v období truchlení bývají například smutek, sklíčenost, šok, strach, úzkost, bezmoc, beznaděj, hněv, žárlivost, vina či sebeobviňování, osamělost, otupělost či pocit vysvobození, ulehčení, radost a smích. Na tělesné úrovni se truchlení projevuje pocitem sevřeného hrdla, únavou, nedostatkem energie, svíráním u srdce, nespavostí či poruchou imunitního systému. Myšlenky jsou spíše depresivní, odmítáme skutečnost, jsme zmatení, dezorientovaní a vnímáme silně pocit přítomnosti zesnulého. Měnit se může i naše chování a jednání, kdy stále hledáme místa nebo předměty připomínající zemřelého, voláme ho, je v našich snech. Ale zdaleka ne všichni truchlící procházejí popsáním spektrem reakcí.¹⁰

Lidé se obvykle domnívají a čekají, že za 3 až 6 týdnů by už tato matka měla být se vším smířená a opět normálně žít, ale každý si přece musí projít truchlením po svém a svým tempem. Různí lidé zažívají různorodé pocity. Může se jednat o zničenost, otupělost nebo naopak zahlcení pocity, které potřebují ven. Do mysli se derou otázky jako: „Proč musel tak trpět?“ nebo „Proč se to muselo stát právě mně a jemu?“ Zde by

⁸ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-71785598, s. 132.

⁹ Srov. *Hospicové občanské sdružení Cesta domů* [online]. Citováno dne 21. 3. 2012. Dostupné z <http://www.umirani.cz/truchleni.html>.

¹⁰ Srov. tamtéž.

se ale žena měla pozastavit a uklidnit sama sebe, protože neexistuje správný nebo špatný způsob pro to, jak se cítit po smrti manžela.¹¹

Velká část pozůstalých potřebuje pro zvládnutí toho nejtěžšího období několik měsíců, ale povětšinou jim trvá nejméně rok, než proces truchlení zdolají. Vdovám obvykle trvá tři až čtyři roky, aby se se ztrátou milovaného manžela vyrovnaly. Je zde důležité uvědomit si, že život už nikdy nebude naprosto stejný jako dříve, bude pokračovat dál, to ale právě proto, že byl zemřelý člověk pro nás tak důležitý a bez něj už to nikdy nebude stejné.¹²

„Tohle je zcela individuální, každý člověk má úplně jiné pocity a s různými problémy se potýká jinak. Pokud budu mluvit sama za sebe, tak se rozhodně nedá mluvit o nějakých třech až šesti týdnech. Vzhledem k tomu, že o sobě vím, že jsem silná osobnost, tak i přesto musím říct, že já jsem minimálně tři měsíce po té nehodě potřebovala silnou oporu ve svých nejbližších k tomu, abych vůbec mohla nějakým způsobem fungovat. Byl to pro mě hrozně velký šok.“¹³

S utrpením můžeme a měli bychom bojovat, postavit se proti němu čelem jako rovný s rovným a poprat se s ním. Oba mají naději na vítězství, ale vždy tomu tak není. Může se stát, že bolesti a utrpení, které nám život nachystá, mohou být nad naše síly. Potom se už ale jedná o nerovný souboj a zbývá tedy jediné – akceptace, nebo-li přijetí situace.¹⁴

Nedá se ale stanovit konkrétní konec truchlení, vdovy často popisují zlomové události spojené s revizí jejich citů, názorů či chování. Bod zlomu může být například změna vnitřního zařízení domu, odjezd na dovolenou nebo první schůzka s mužem po smrti manžela. Tyto zlomy představují dle Parkese něco jako odpoutání se od starých zvyklostí a způsobu života a myšlení. Důležitá je také situace, kdy vzpomínky na zemřelého už nepůsobí pozůstalým bolest a mohou si na něho vzpomenout bez tělesných projevů (slzy, svírání hrdla, tlak na hrudi apod.).¹⁵

¹¹ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší krizi moderní žena*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1202-4, s. 131.

¹² Srov. tamtéž, s. 131-132.

¹³ Paní Květoslava.

¹⁴ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů, 1994, ISBN 80-85495-33-3, s. 87.

¹⁵ Srov. KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X, s. 205.

1.3 Když otec zemře

Když otec zemře, dítě je zarmoucené (ztratilo někoho, koho bezmezně milovalo). Pokud otec odejde, cítí dítě úzkost a vinu (co udělalo špatně, proč ho otec nemiluje a opustil ho?). Jenomže smrt je konečná, tatínek už se nikdy dítěti nevrátí. Opuštění rodiny je ale neurčité, dítě se snaží přijít na to, co by otce mohlo ještě přimět k návratu.¹⁶

V případech, že otec zemře, jeho otcovství žije dál, v hlavě a srdci jeho dítěte. Co se týče tohoto smyslu, má dítě otce stále. Jestliže otec z rodiny odejde, jeho otcovství odejde s ním. Dítě otce nemá. Když otec zemře, matka obvykle jeho otcovství zachovává tím, že udržuje jeho památku živou. Když otec odejde, matka obvykle jeho otcovství umenšuje tím, že buď na něj zapomene, nebo udržuje svou nelibost vůči němu živou.¹⁷

V dřívějších dobách, stalo-li se, že otec zemřel, naše společnost potvrzovala důležitost otcovství útěchou a pomocí rodině. Dnes, když otec odejde, naše společnost snižuje důležitost otcovství tím, že přijímá jeho odchod s rozumnou nestranností. Historicky jsme se dívali na smrt otce jako na jednu z největších možných tragédií v životě dítěte. Dnes je stále častěji nahlíženo na otcův odchod jako na jednu z věcí, na niž si prostě musíme chtět nechtět zvyknout.¹⁸

1.3.1 Snaha pomoci dětem truchlit

Oznámit dětem pravdu o smrti otevřeně a přímo je přinejmenším velice těžké. Dnešní společnost se, zdá se, smrti obloukem vyhýbá, vše musí být co nejrychleji napraveno, vyléčeno, čím dál více rituálů a zvyků našich předků je odsouváno do zapomnění. O to více bývá ale tento úkol bolestnější a zároveň i potřebnější. Naše vlastní pocity, víra, tradice, co si myslíme o smrti a smyslu utrpení a jak rozumíme schopnostem dětí zvládat ztrátu a smutek, nám mohou situaci ulehčit či ztížit, když pomáháme svým dětem truchlit. I když se můžeme snažit před nimi vše skrývat, uchránit je od bolesti a přesvědčit sami sebe, že jsou moc malé na to, aby něco chápaly – přesto budou

¹⁶ Srov. *Centrum pro rodinu při arcibiskupství pražském*, „Smrt otcovství“ [online]. Citováno dne 4. 3. 2012. Dostupné z <http://cpr.apha.cz/smrt-otcovstvi/>.

¹⁷ Srov. tamtéž.

¹⁸ Srov. tamtéž.

truchlit. Když je ale nikdo neutěší a nepodpoří, budou bez potřebných znalostí bloudit v začarovaném kruhu.¹⁹

Je dobré, když se děti ještě předtím, než zažijí smrt příbuzného či kamaráda, seznámí s realitou smrti z běžných událostí, jako je střídání ročních období, mrtvý pták na zahradě či smrt domácího zvířátka. Když mohou pozorovat cyklus života, když si o něm s námi povídají a dozvědí se všechna fakta, určitým způsobem se tak připravují na nevyhnutelnou smrt milovaných osob, což jim později může pomoci při vyrovnávání se s úmrtím blízkých.²⁰

Vždyť i velmi malé dítě citlivě a vnímavě reaguje na smutek a sklíčenost u svých nejbližších. Vše vycítí a potom u něj panuje neklid, sklíčenost, nejistota, smutek a pláč. Děti potřebují neustále projevovat lásku, péči a pochopení od důvěrně známých dospělých, a to právě i přesto, že i oni se cítí sami smutní.²¹

„Záleží na povaze dítěte. Synovi v té době bylo osm let. Vždy, když přišla řeč na tatínka, dělal, že neposlouchá, nebo úplně odešel z místnosti. Dá se říct, že vlastně skoro až po pěti letech, byl schopen mi položit otázku týkající se taťky. Dcera je úplně jiná. Když se to stalo, byli jí tři roky. Ona mě naopak neustále bombardovala otázkami zprvu o tom, kdy tatínek přijde domů, což trvalo asi měsíc. Potom spíš přešla na vyprávění o tom, kde s tatínkem všude byla, co jí koupil, prostě na něj vzpomínala. Jsem ráda, že dnes, když už oba dva chodí do školy, se k nim učitelé i spolužáci ve škole chovají ohleduplně a upřímně.“²²

1.4 Kdy a kde hledat pomoc

V tomto období se mohou objevit dlouhodobé problémy se spaním, značné snížení nebo zvýšení tělesné hmotnosti, dlouhotrvající emocionální problémy či dokonce sebevražedné myšlenky, což je varovným signálem toho, že by žena měla co nejdříve vyhledat odbornou pomoc (zatelefonovat na linku důvěry, navštívit psychologa, či lékaře).²³

¹⁹ Srov. COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. Praha: Euromedia Group, 2008, ISBN 978-80-249-1027-7, s. 21-22.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 21-22.

²¹ Srov. KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X, s. 88.

²² Paní Květoslava.

²³ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší krizi moderní žena*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1202-4, s. 133-134.

„Toto mohu potvrdit, ano dlouhodobé problémy jak zdravotní tak psychické mám, a to i pět let po té tragické nehodě. I přesto, že jsem pravidelně navštěvovala psychologa. Na druhou stranu však můžu říct, že pokud bych psychologa nenavštěvovala vůbec, mohlo být vše mnohem horší a těžší. V dnešní době ještě spoustu lidí vidí návštěvy psychologa jako něco divného a já z vlastní zkušenosti mohu říct, že pomoc psychologa je nutná.“²⁴

Kromě odborné pomoci by také žena měla zkusit pár věcí udělat sama anebo obě formy pomoci zkombinovat dohromady. Je důležité dovolit si prožívat bolest z truchlení, najít si člověka, se kterým bude svůj smutek sdílet, dělat to, co pomáhá vrátit se ke každodennímu normálnímu životu, zkusit si přečíst knihy na dané téma, psát si deník, vyzvat ostatní, aby o zemřelém mluvili, mluvit nahlas k zemřelému, uvědomit si, že truchlit i přestat truchlit má svůj čas.²⁵

V dnešní době se mnoho lidí buď nehlásí k žádnému náboženství, nebo se k víře rovnou obrací zády. Já si ale myslím, že církevní pomoc má v sociální práci určitě nezastupitelné místo a nemělo by se na ni zapomínat.

Duchovní dokáže dobře vyjadřovat podporu a poradit bez jakéhokoli nátlaku. Do církevní pomoci se také řadí, krom církevních ceremoniálů, i pohřební rituály a rituály truchlení, poskytování psychosociální pomoci a péče církevními institucemi, což je především pastorační.²⁶

Stejně tak užitečná může být i pomoc dobrovolníků, nebo laická snaha přátel či příbuzných pomoci. Mnohdy postačí i objetí a mlčení. Pro pozůstalé je důležité, že se mohou vyplakat nebo že je někdo vyslechne. Dobré je nabídnout pozůstalým praktickou pomoc, a to co se týče zařizování pohřbu, běžných domácích prací, vyzvednutí dětí ze školy a podobně.

1.5 Reakce okolí na zármutek pozůstalých

Součástí traumatu osob, které prožívají onu bytostnou ztrátu, bývá pocit toho, že jim ostatní lidé nerozumí. Tito ostatní lidé jim však ani nemohou rozumět, protože nezažili

²⁴ Paní Květoslava.

²⁵ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší krizi moderní žena*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1202-4, s. 133-136.

²⁶ Srov. KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X, s. 186.

onu ztrátovou situaci stejným způsobem a tím pádem nemohou tedy ani zcela pochopit reakce pozůstalých.

Přínosné je hledat podobu vztahu, která by nevedla ke zklamání, vyčerpání a umlknutí kontaktů. Pro blízké lidi bývá často těžké pochopit to, že když pozůstalým dávají rady typu život jde dál, že jim tím vůbec nepomáhají, spíš se jim odcizují. Důležité je, že snaha ku pomoci neznamena pomoc skončit co nejdříve onen velký zármutek, ale je dobré umět si na zemřelého zavzpomínat, najít si témata a zájmy, které se ztráty vůbec netýkají.²⁷

Když se mě lidé, jen krátce poté co tetičce tragicky zahynul manžel, ptali otázkami typu: „A už někoho má? No, je mladá, ona se s tím brzy vyrovná.“, říkala jsem si, že je to zvláštní, o co se zajímají nejdříve. Podle mého by v dané situaci byla vhodnější otázka typu „Jak to zvládají?“ a podobně. Také si myslím, že není správně, když děti, mezi cizími lidmi, o otci hovoří a okolí reaguje tak, že sklopí oči k zemi, jakoby se uleknu a vůbec neví co na to říci. Určitě je pro děti lepší, kdyby se jim dívali do očí, přikyvovali jim a dali jim najevo, že jim naslouchají.

„V těžkých životních chvílích člověk pozná, kdo jaký je a co ho vlastně zajímá. Naštěstí jsem měla kolem sebe spíš lidi, co se mě snažili podpořit, ale samozřejmě se našli i tací, které k mému údivu zajímaly věci typu – kolik dostáváme od sociálky a jestli jsme dostali nějaké odškodnění a podobně. Přišlo mi, že si myslí, že mám takové příjmy, že se musíme přece mít velice dobře. Bylo mi z toho hodně smutno.“²⁸

1.6 Jak být nápomocen pozůstalým

Je důležité, abychom pozůstalým poskytovali hodně pomoci a podpory, kterou tak moc potřebují pro to, aby se dokázali se svým zármutkem vyrovnat. Hlavním zdrojem pomoci pozůstalým by měly být především jejich prvotní členské skupiny – rodina, přátelé, příbuzní, známí. V současné společnosti se ale stává i to, že přirozené zdroje sociální opory selhávají, proto truchlící hledají pomoc u odborníků.²⁹

„Nám byla určitě největší oporou právě rodina a přátelé, ale pomoc odborníka jsem uvítala také. Moje psycholožka je jak výborná lékařka, tak i skvělý člověk. Dodala

²⁷ Srov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie, systemické a narativní přístupy*, 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2390-7, s. 226-227.

²⁸ Paní Květoslava.

²⁹ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, ISBN 80-247-0586-9, s. 73-74.

mi tolik sil a energie pro zvládnutí tvrdé reality, že bez její pomoci bych se s tím vyrovnávala mnohem delší dobu.“³⁰

Problémy v rodině mohou mít mnoho příčin, ale je na místě si uvědomit, že neštěstí zasahuje právě do rodinných vztahů, vztahů s přáteli a podobně. Kompletně se mění postavení obětí a jejich finanční možnosti. Ovlivňuje to také jejich zdravotní stav.³¹

Pro pozůstalé může být mnohem jednodušší hovořit o problémech, které ohrožují jejich integritu, identitu, sebeúctu a sebepojetí s „cizím“ člověkem, např. krizovým interventem, než s členem vlastní rodiny. Základem krizové intervence je rychlé navázání kontaktu s pozůstalým a vytvoření takových podmínek a atmosféry k rozhovoru, které umožňují ventilaci emocí spjatých se smrtí milovaného člověka. V této fázi hraje velkou roli, abychom byli emocionálně nablízku. Bezvýsledné a zbytečné je utěšovat a snažit se dávat „chytré“ rady do života typu:

- „Vzchop se, máš přece pro koho žít!“
- „Musíš být silná!“
- „Vzmuž se trochu!“
- „Jsi pořád tak mladá, můžeš se ještě znovu provdat!“
- „To bude dobré, uvidíš... Chce to čas...“
- „Máš celý život před sebou!“

Volíme vhodnější vyjádření:

- „Je mi to líto.“
- „Cítím s vámi.“
- „Jak to všechno zvládáte?“
- „Nevím, proč se to stalo...“
- „Jsem tu, abych naslouchal.“
- „Musí to být pro Vás těžké. Co je pro Vás nejtěžší?“
- „Co pro Vás mohu udělat?“
- „Je dobře, že jste zavolal na linku důvěry.“
- „Je dobře, že jste přišel...“³²

³⁰ Paní Květoslava.

³¹ Srov. BAŠTECKÁ, B. a kolektiv. *Terénní krizová práce. Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada, 2005, ISBN 80-247-0708-X, s. 11.

³² Srov. ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, ISBN 80-247-0586-9, s. 73-74.

Nejčastěji se lidé či pracovníci krizové intervence hovořící s pozůstalými dopouštějí při komunikaci s nimi spousty chyb, např.:

- Vyhýbají se používání tzv. „silných“ slov (místo „smrt“ říkají např. „to“, např. „Stalo se to včera.“)
- Bojí se zmínit o zemřelém v komunikaci (pozůstalému více pomůže, když si vyvolá pěkné vzpomínky na zemřelého, než když před nimi bude utíkat).
- Snaží se zabránit pláči (pláč je projevem emocí pozůstalého, pomoc ve formě poskytnutí bezpečného prostoru pro vyjádření takových emocí je na místě a pomáhá pozůstalému v truchlení).³³

2. NEÚPLNÁ RODINA

2.1 Pojem rodina

Najít co nejlepší definování rodiny jde velice těžko, snad je to až nemožné, protože se vyskytují spousty jejích podob, variant a způsobů soužití v prostoru, času a formě. Je obtížné hledat jen ty nejdůležitější znaky, které by mohly rodinu vyznačovat ve vší její variabilitě. V tomto s Dunovským souhlasím. Dunovský z tohoto pohledu chápe „rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena, které jsou na ni jím a zároveň společností kladeny.“³⁴

2.2 Neúplná rodina

Pojetí rodiny má dnes nejrůznější tváře. Tradiční forma matka – otec – dítě/děti je dnes jen jednou z desítek obměn forem rodinného soužití, které se začaly rozšiřovat.

³³ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, ISBN 80-247-0586-9, s. 73-74.

³⁴ DUNOVSKÝ, J. a kol., *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999, ISBN 80-7169-254-9, s. 91-92.

V neúplné rodině zůstává s dítětem jen jeden z rodičů, přičemž ten druhý chybí. (Matoušek 1988).³⁵

V tomto případě slovo *chybí* bohužel znamená, že se neodstěhoval o dva bloky dále, když se manželé rozvedli a občas se staví za dětmi, ale to, že manželství tu šťastně fungovalo a najednou se manžel a tatínek domů již nikdy nevrátí, ač by býval moc chtěl.

„Pro sociální práci je významná situace rodiče, který nežije s partnerem – ať už je svobodný, rozvedený, ovdovělý, nebo je to rodič, který sice není formálně rozvedený, ale ve skutečnosti také s partnerem nežije. (Kovařík 1995).“³⁶

Jandourek si představuje neúplnou rodinu „jako rodinu redukovanou rozvodem nebo smrtí otce, matky, obou rodičů, nebo jako rodinu tvořenou svobodnou matkou a jejím dítětem.“³⁷

Jak je uvedeno v Národní zprávě o rodině, v porovnání s rokem 1991, v roce 2001, v neúplných rodinách žije téměř 1,5 milionu osob (14 % obyvatel), z toho 488 dětí. Často se stává, že v čele domácností neúplných rodin stojí žena.³⁸

2.3 Ovdovělé matky a jejich děti

Vysoký nárůst počtu osamocených rodičů (související se zvýšením počtu dětí narozených mimo manželství, vysokou rozvodovostí a sníženou sňatečností) se stává závažným sociálním problémem. Ano, s tím souhlasím, jen mi zde schází právě ona problematika ovdovělých žen a matek s dětmi. Myslím, že tato oblast je dnes často opomíjena, ač se mi zdá, že se jedná o čím dál početnější skupinu. Přesně tak, jak dále uvádí Matějček, Dytrych: „Neúplné rodiny vdov a vdovců jsou menšinou, na kterou se často zapomíná a z obecného povědomí se její problematika do značné míry vytrácí. Rozhodně však nejsou menšinou zanedbatelnou. Na rozdíl od rozvodů má totiž instituce vdov a vdovců v historii lidstva svou předlouhou tradici. V minulosti, stejně jako dnes, ztrácí žena úmrtím svého partnera nositele ekonomického zajištění rodiny, společenský

³⁵ Srov. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-002-X, s. 43.

³⁶ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-002-X, s. 44.

³⁷ JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0, s. 207.

³⁸ Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Národní zpráva o rodině*. [online]. 2004, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Citováno dne 25. 2. 2011, Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/898>. s. 41.

status, společenskou i fyzickou ochranu. Děti v neúplné rodině, ovdovělé ženy, se tak ocitají v krajně znevýhodněném postavení.“³⁹

Děti z rodin, kde zemřel jeden z rodičů, procházejí v naprosté většině případů dlouhodobou a velice zátěžovou situací. Všechny tyto děti prožívají šok ze ztráty rodiče, šok, se kterým se musejí postupně vyrovnávat. Musí se smířit s novou situací a naučit se v ní uspokojivě žít. To dokáží jedině tehdy, když je jim jasné, že to, v čem až dosud žily, se už nevrátí a že budou muset pokračovat v životě dále i bez otce či matky. Rituálem smrti je pohřeb, je také symbolem ukončenosti a bez ukončenosti lze jen obtížně nově začínat. Přítomnost dětí na pohřbu je učí pojímat smrt jako přirozenou součást života.⁴⁰

Ztráta partnera je téměř vždy velice obtížně snesitelnou situací také pro ženy, a to především tehdy, došlo-li k ní znenadání. Někdy nastane taková situace, že osamělá žena není schopna se s partnerovým úmrtím optimálně vypořádat a začít svou rodinu sama řídit. V takových případech se pak stává, že roli dospělého zastane dítě, pokud alespoň dosáhlo školního věku. Uvnitř zbylé rodiny totiž musí být stále někdo, kdo udává rodině směr, kdo řeší aktuální problémy všedních dní, někdo, kdo dokáže přemýšlet dopředu. A není-li těchto povinností schopen dospělý, chopí se jich dosti rozumově vyzrálé empatické dítě, které vnitřně pociťuje jejich potřebu. Trvá-li však taková situace příliš dlouho, mohou se u dětí rozvinout vážné poruchy chování. Vždyť dítě je přeci tak křehké a tak snadno zranitelné, mělo by mít jistotu a pevnou půdu pod nohama, protože pokud je tato zátěžová situace a osamělost dítěte dlouhodobá, mohou vzniknout trvalé deformace.⁴¹

2.4 Sociální a ekonomické pozice ovdovělých matek

Jestliže matka zůstane sama na obě rodičovské funkce, přináší to vážný a mnohdy podceňovaný společenský problém, který se promítá na prvním místě v podobě psychické, následně ekonomické zátěže a může se dále přemísťovat i na další generace. Jestliže shrnu těžkosti, které osamělého rodiče mohou potkávat:

³⁹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, ISBN 80-7169-897-0, s. 99.

⁴⁰ Srov. MARHOUNOVÁ, J. *Od osamění k nové rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, ISBN neuvedeno. SPN 4-31-29/1, s. 47.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 48-51.

- jeho role je emočně velmi náročnou pozicí, na všechno zbude sám. Svoji roli zde hraje širší opora rodiny, pokud je to možné.
- osamělý rodič je objektivně přetěžován povinnostmi, přičemž nese za vše veškerou zodpovědnost.
- frustrace v mnoha směrech, na jeho osobní život mu nezbývá často čas, energie a často ani finanční prostředky.
- sociální izolace díky osamělosti, měl by si udržet alespoň jednu oblast, kde by se uplatnil a rozvíjel, aby svoji rodičovskou pozici lépe zvládnul.
- časté finanční problémy, ale také mocenské oslabení, což znamená, že matka není pro děti takovou autoritou jako tomu bývalo spolu s otcem dohromady.⁴²

Matějček (1988) uvádí dvě základní funkce rodiny, a to zajištění citové opory všem svým členům a přípravu dětí pro život ve společnosti. Obě funkce nemusí být ale naplňovány, protože osamělí rodiče trpí nedostatkem času, kterého může být v neúplných rodinách méně než v rodinách úplných. V úplných rodinách se dětem dostává více pozornosti a péče, protože jsou na to samozřejmě dva. Osamocený rodič může být natolik pracovně vytížen jak zaměstnáním, tak každodenní nutnou péčí o domácnost, že mu na hraní, učení a povídání si s dítětem mnoho času nezbývá. Sociální a psychologické dopady má ovšem i narušení funkce ekonomicko – zabezpečovací.⁴³

Zajistit po ekonomické stránce rodinu, vést domácnost a čas pro výchovu a péči o děti, od přípravy snídaně, psaní úkolů, rozvozu na kroužky, či vaření večeře a mnoho dalšího, je pro osamělou matku velikou zátěží. Musí stále fungovat, být tu pro děti, vzdát se mnoha činností ze svého osobního života. V některých případech nedokáže naplnit potřeby svých dětí tak dobře, jak by si přála, což může snižovat její sebedůvěru a vést k pocitům beznaděje. Tím, že otec v rodině chybí, děti přichází o potřebný vzor mužské role, a to jak chlapec, tak i dívka. V literatuře se můžeme setkat s názorem, že nepřítomnost otce v rodině způsobuje výchovné problémy ve větší míře, než je běžné, a následně i zvýšenou delikvenci mládeže vyrůstající v těchto rodinách. Pravděpodobnější však je, že významnější příčinou než nepřítomnost otce, jakoby chybějící autorita, je špatná ekonomická situace uvedených rodin. (Radimská 2003)⁴⁴

⁴² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-308-0, s. 290.

⁴³ Srov. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-002-X, s. 44-45.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 44.

Příjem rodiny úzce souvisí s kvalitou zabezpečování každodenních potřeb (strava, bydlení, zdravotní péče, vzdělávání a jiné). Nevýhodná ekonomická situace rodin omezuje možnosti jejich dětí pro realizaci mimoškolního duševního, kulturního a sportovního rozvoje.⁴⁵

2.4.1 Smrt manžela a otce pohledem sociální politiky

Úmrtím manžela, jakožto živitele rodiny, začíná pro pozůstalé období nejen osobního utrpení, ale i dalších problémů, jako:

- právní záležitosti
- mimořádné jednorázové náklady pro vypravení pohřbu
- *pokles životní úrovně rodiny*, která je způsobena ztrátou manžela – živitele – ekonomického přínosu do rodiny

Sociální událostí se zde stává ekonomické ohrožení pozůstalých způsobené smrtí manžela. Ekonomické ohrožení je rozlišeno na jednorázové (vypravení pohřbu), krátkodobé (spojitost s nezbytným přizpůsobením rodinného rozpočtu na ztrátu manželova příjmu) a dlouhodobé, které můžeme nazvat sociálním handicapem, protože ohrožuje sociální existenci vdovy a sirotků a je úzce spjato s tím, že nejsou schopni nahradit ztrátu příjmů v rodinném rozpočtu.

Smrt manžela znamená hluboký zásah do způsobu života rodiny. Mnohdy je nutné přistoupit k radikálním změnám či úpravám (například přestěhování), což znamená další finanční náklady a mnoho rodin takovouto tíživou ekonomickou situací nezvládá. Proto je také ve všech vyspělých zemích na úmrtí živitele či člena rodiny pohlíženo jako na důležitou sociální událost a nejbližším pozůstalým přísluší nárok na hmotné zabezpečení, což znamená především důchod vdovský a sirotčí. Těmito dávkami by měla být zabezpečena pozůstalým přiměřená životní úroveň.⁴⁶

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 44-45.

⁴⁶ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 1996, ISBN 80-902260-0-0, s. 114.

3. KONKRÉTNÍ PŘÍKLADY POMOCI POZŮSTALÝM

3.1. Založení nadace Truck HELP

Nadace Truck HELP byla založena v prosinci 2003, jak uvedla Tereza Benešová (manažerka nadace Truck HELP), v přesvědčení, že takováto konkrétní pomoc v České republice chybí. Založení proběhlo ve spolupráci se Sdružením automobilových dopravců Česmad Bohemia. Založila ji dopravní společnost, ve které zahynul řidič kamionu. Tehdy se jeho kolegové spontánně složili na jeho pozůstalou manželku a děti. Vedení společnosti poté založilo nadaci, která se stará o děti pozůstalé po řidičích profesionálech. Jedná se o řidiče nákladních vozidel nad 3,5 tuny nebo řidiče autobusů, kteří tragicky zahynuli při své práci, nebo zůstali s trvalými následky.⁴⁷

V současné době pomáhá nadace 37 dětem z 25 rodin, různě rozsetých v celé České republice.

Nadace Truck HELP nevede v evidenci žádné zaměstnance – o nadaci se starají zaměstnanci společnosti 66 Media, s.r.o. a VERVE-Invest, s.r.o. Nadace nemá žádné provozní náklady, hradí si pouze nákup papíru, obálek, desek a obalů atd. Lidé, kteří ji spravují, mají jiná povolání a nadaci se věnují ve svém volném čase. Veškeré získané finanční prostředky putují k potřebným, jen malé určité procento je určeno na propagaci, bez které to dnes bohužel nejde. Nadace každému dítěti posílá určitou částku měsíčně na konto zákonného zástupce. A to až do doby jeho dospělosti.⁴⁸

S podobným posláním pomoci, ale hasičům a policistům, kteří zahynuli při výkonu služby a pro bývalé policisty a hasiče těžce zdravotně postižené následkem zranění utrpěného v přímé souvislosti s výkonem služby, existuje Nadace Policistů a Hasičů. Snaží se zabezpečit důstojné životní podmínky pro pozůstalé děti těchto policistů a hasičů.⁴⁹

Dále v ČR funguje České sdružení obětí dopravních nehod, jehož hlavní náplní je poskytovat pomoc obětem dopravních nehod, a to jak postiženým účastníkům, tak i pozůstalým, kteří se dostali do velmi těžké životní situace. K dispozici tu jsou bezplatné konzultace: jak postupovat při dopravní nehodě, získání informací a pomoc

⁴⁷ Nadace Truck HELP [online]. Praha 10: Nadace Truck HELP. Citováno dne 20. 2. 2011. Dostupné z <http://www.nadacetruckhelp.cz/o-nadaci/>.

⁴⁸ Srov. ŘEPA, R. Seznámení s Nadací Truck HELP. *TRUCK magazín*. č. 10, roč. neuveden, 2009, ISSN 1803-2478, s. 69.

⁴⁹ Srov. Nadace Policistů a Hasičů [online]. Praha 7: Nadace Policistů a Hasičů. Citováno dne 20. 2. 2011, Dostupné z <http://www.nadacepah.cz/stranka/kontaktni-udaje/>.

při styku s policií a pojišťovny, v případě zájmu zprostředkování kontaktu na vhodné lékařské zařízení či odborníky dle dotazu či přání zajištění psychické podpory po prožitých traumatech, zprostředkování kompetentních psychologických a právních služeb, pravidelné setkávání obětí dopravních nehod.⁵⁰

Co se týče zahraničních organizací, zaujala mne jedna, a to The Cruse – péče o pozůstalé, která funguje již více než 25 let a má téměř 200 poboček. Jedná se v současnosti o největší hlavní poradenský servis pro pozůstalé v Anglii. Poskytuje své služby i pozůstalým, kteří projeví o tento typ pomoci zájem. The Cruse provádí individuální i skupinové poradenství a poskytuje pozůstalým sociální oporu. Zaměřuje se na pomoc pozůstalým v prvních několika letech po ztrátě blízkého člověka. Je vyhledávána především vdovami a vdovci, kteří sem docházejí na konzultace či skupinová setkání. Oslovilo mě právě to, že The Cruse zaměstnává jak profesionály v pomáhajících profesích (lékaře, duchovní, psychology, sociální pracovníky), tak i dobrovolníky, kteří jsou ve vzdělávacích programech organizace pro pomoc truchlícím speciálně školeni.⁵¹

Myslím si, že by bylo především pro nově příchozí rodiny nadace Truck HELP přínosné, kdyby právě např. duchovní, psycholog či lékař, byli přítomni přímo v nadaci, ihned k dispozici, protože poskytnutí či jen samotná nabídka pomoci je velmi důležitá.

3.1.1 Účel nadace Truck HELP

1. materiální, finanční a právní pomoc dětem a rodinám, pozůstalým po obětech dopravních nehod řidičů profesionálů při výkonu povolání (nákladní a autobusová doprava).

- Materiální pomoc - nákup prostředků potřebných k výuce, studiu, rekreaci a sportu. K narozeninám, svátku a k Vánocům posílá nadace dětem drobné dárky, které na chvíli rozradostní dětskou duši.
- Finanční pomoc - pravidelný měsíční příspěvek dětem a rodinám sloužící jako pomoc při zvládnutí jejich tíživé sociálně – ekonomické situace.
- Právní pomoc - služby advokáta při řešení úmrtí profesionálního řidiče při výkonu povolání vedoucí k získání odškodnění.

⁵⁰ Srov. *České sdružení obětí dopravních nehod* [online]. Praha: České sdružení obětí dopravních nehod. Citováno dne 20. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.csodn.cz/nase-sluzby>.

⁵¹ Srov. KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X, s. 192.

Základní myšlenkou je pomáhat slabším.

2. rozvíjet vzájemnou spolupráci s partnerskými organizacemi.

Během období své existence získala nadace významné partnery, převážně z automobilového průmyslu, se kterými byla navázána úzká spolupráce v oblasti financování nebo organizování různých akcí pro děti.

3. organizačně a finančně působit v oblasti prevence dopravních nehod a zvyšování bezpečnosti silničního provozu prostřednictvím různých soutěží pro děti na akcích, kde nadace vystupuje (truck show, truck fest, výstavy apod.).⁵²

4. propagovat rezort silniční dopravy.

„Někdy se může zdát, že ty nákladní auta a autobusy nám ostatním řidičům vlastně jen překáží, a pak jen přichází ten moment uvědomit si, že ty křupavé rohlíky k snídani, voňavé kuře k obědu a ta čerstvá ryba k večeři se nějak musely dostat na náš stůl. A možná je přivezl jeden z těch smradlavých kamionů, který nám ráno překážel v cestě.“

Nadace pomáhá dětem od narození do 18 let věku, nebo do ukončení středoškolského vzdělání.

⁵² *Nadace Truck HELP* [online]. Praha 10: Nadace Truck HELP. Citováno dne 4. 2. 2011. Dostupné z <http://www.nadacetruckhelp.cz/vyrocní-zpravy/>.

3.1.2 Aktivity a propagace nadace

- každoroční společné výlety všech rodin (2005 - výlet Legoland, 2006 - Lipno, Jižní Čechy, 2007 - výlet do rekreační oblasti Čadca na Slovensku, 2008 - pobyt v rekreační oblasti Loužek u Orlíku na 11 dní, 2009 - pobyt v Šiklově Mlýně na Vysočině na 8 dní, 2010 - pobyt v Chorvatsku, poprvé u moře, na 8 dní, 2011 – Máchovo jezero)
- Vánoce (každému dítěti je věnován dárek, jehož hodnota se od roku 2005 navyšovala a nyní činí 1.500 Kč)
- Soutěž pro děti během roku (V měsíčníku Truck magazín jsou vyhlašovány soutěže pro děti - kresby, básničky, ankety, zasílání fotek „malých truckerů“ a podobně. Na akcích Truck show probíhají pod záštitou Truck magazínu zábavné hry pro děti a další.)
- Dárky a přání k narozeninám a svátkům během roku (Dětem je k svátku i k narozeninám posíláno poštou přáníčko a každé dítě dostane příspěvek na dárek 1.000 Kč. Od konce roku 2009 je pořízen dětem, které dosáhnou 18 let dárek dle jejich přání v hodnotě 20.000 Kč. Účelem tohoto dárku je, aby si potom děti, které opustí nadaci na ni následně vzpomněly i později.⁵³

Chci se alespoň okrajově zmínit o fundraisingu. Fundraising znamená především zajištění zdrojů pro činnosti vedoucí k cílům a poslání. Netýká se však jen peněz, ale i získávání podpory formou darování služeb nebo výrobků, případně i dalších přispívajících nebo dobrovolníků.

„Co se peněz týče, ty se dají prostřednictvím fundraisingu vyhledávat ve:

- veřejných institucích
- v nadacích
- u jednotlivců
- u firem a soukromých organizací
- u klientů, kteří nakupují produkty organizace“⁵⁴

⁵³ Nadace Truck HELP [online]. Praha 10: Nadace Truck HELP. Citováno dne 4. 2. 2011. Dostupné z <http://www.nadacetruckhelp.cz/vyrocnizpravy/>.

⁵⁴ ŠEDIVÝ, M., MEDLÍKOVÁ, O., *Úspěšná nezisková organizace*. 2. vyd. Praha : Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2707-3, s. 67.

„Metody jak z určitého zdroje získat podporu jsou:

- veřejné sbírky
- benefiční akce
- vytváření projektu a sepsání žádosti o grant nebo dotaci
- telefonické oslovení dárce
- osobní setkání
- dárcovská SMS
- sdělení marketing
- odkaz ze závěti
- prodej vlastních výrobků a služeb
- členské příspěvky (u občanských sdružení)
- direkt mail – poštovní kampaň⁵⁵

Nadace Truck HELP využívá těchto zdrojů podpory:

- Dárcovská SMS – Od ledna 2009 funguje nová tříletá sbírka s názvem „Usměv dětem nadace Truck HELP“. Jejím účelem je získat finanční prostředky na měsíční příspěvky rodinám, narozeninové příspěvky a vánoční dárky. Z každé zaslané DMS v hodnotě 30,- Kč získává nadace Truck HELP 27,-Kč. Za rok 2010 obdržela nadace 349 DMS.
- Plyšové hračky – pokračuje prodej plyšových hraček. Čistý příspěvek nadaci z prodeje jedné plyšové hračky činí minimálně 100,-Kč.
- Propagace nadace – na truckerských akcích, které navštěvuje 5 – 15 000 lidí, je nadace propagována ve spolupráci s časopisem Truck magazín. V jeho zázemí zde funguje prodej plyšových hraček, samolepek, rozdávání letáků, balónků s logem nadace, silikonové náramky, pořádání soutěží pro děti. Pořadatelé těchto akcí podporují nadaci místním rozhlasem a moderátory akce. Jedná se o Kamion show Mnichovo Hradiště, Truck show Lužnice a Truck fest Hradec Králové. Dále je nadace propagována pomocí časopisu Truck servis, Transport magazín, Offroad, firemního časopisu VERVE magazín, v bulletinech a na webových stránkách partnerů nadace a na webovém portálu Transport online.cz. Dále je zveřejněna na www.darcovskasms.cz, www.vasedeti.cz, www.melen.cz, www.transped-comma.cz a na webových stránkách našich mediálních partnerů.

⁵⁵ ŠEDIVÝ, M., MEDLÍKOVÁ, O., *Úspěšná nezisková organizace*. 2. vyd., Praha : Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2707-3, s. 67.

Společnosti 66 Media, s. r. o. a VERVE – INVEST, s. r. o., které jsou provozovatelem nadace, propagují nadaci Truck HELP na všech svých firemních materiálech.⁵⁶

3.1.3 Statistika nehodovosti na pozemních komunikacích v ČR za rok 2011

Pro účely mé bakalářské práce mě zajímala statistika nehodovosti na pozemních komunikacích v ČR, a to čerstvá, za celý rok 2011. Celkový počet nehod byl 75.137, usmrceno bylo 707 lidí, těžce zraněno 3.092 a lehce zraněno 22.519. Řidičů motorových vozidel, kteří byli viníky, zavinili nehodu bylo 66.089, z toho 652 usmrcených.⁵⁷

Na řidiče motorových vozidel připadá téměř 88 % nehod a 92,2 % usmrcených osob. Řidiči osobních automobilů zavinili 41.897 nehod, řidiči nákladních automobilů sólo 6.253 nehod, řidiči nákladních automobilů s návěsem zavinili 2.379 nehod. Z celkového počtu 707 usmrcených osob bylo 266 řidičů osobních automobilů, 156 chodců, 113 spolujezdců v osobním automobilu, 65 řidičů motocyklů, 50 cyklistů, 27 řidičů nákladních automobilů, 9 spolujezdců v nákladním automobilu, 7 spolujezdců na motocyklech, 4 řidiči malých motocyklů, 1 řidič mopedu, 2 řidiči autobusu, 2 řidiči pracovního stroje, 1 cestující v autobusu, trolejbusu, 1 spolujezdec na malém motocyklu, 1 řidič tramvaje, 1 řidič traktoru.⁵⁸

Hlavními příčinami dopravních nehod se stala především nepřiměřená rychlost, nesprávné předjíždění, nedání přednosti, nesprávný způsob jízdy.⁵⁹

Co se týče věku, usmrcené osoby byly nejvíce v počtu 130 osoby mezi 25 až 34 lety, dále 117 osob 35 až 44 let a 116 osob nad 64 let a nejméně 15 usmrcených osob ve věku 15 až 17 let.⁶⁰

⁵⁶ Nadace Truck HELP [online]. Praha 10: Nadace Truck HELP. Citováno dne 4. 2. 2011. Dostupné z <http://www.nadacetruckhelp.cz/vyrocní-zpravy/>.

⁵⁷ Srov. Policie ČR [online]. Praha: Policie ČR. Citováno dne 27. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>.

⁵⁸ Srov. Policie ČR [online]. Praha: Policie ČR. Citováno dne 27. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>.

⁵⁹ Srov. tamtéž.

⁶⁰ Srov. tamtéž.

4. METODOLOGIE VÝZKUMU

Při zpracování práce převládá analytická metoda, která se orientuje na problematické situace důsledkem patologické sociální události vzniklé úmrtím manžela, otce a živitele rodiny.

4.1 Formulace výzkumných okruhů

- 1) Hluběji nahlédnout do životní situace ovdovělé matky
- 2) Zjistit jak a kde k nehodě došlo
- 3) Zjistit, jak se po smrti manžela zachoval zaměstnavatel
- 4) Sdělení dané situace dětem, jak to přijaly
- 5) Jaká je zpětná vazba na poskytování pomoci, kterou nadace poskytuje
- 6) Byla by matkami vítána i pomoc jiného druhu, např. psycholog, případový sociální pracovník či duchovní pomoc, ze strany nadace Truck HELP

4.2 Výzkumná metoda

K výzkumu problematiky ovdovělých matek s dětmi jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu, a to podrobnou *případovou studii* jednoho případu doplněnou narativním rozhovorem, který je provázán celou prací. Tuto rodinu sleduji celý svůj život. Věřím, že právě životní příběh jedné ovdovělé matky by mohl být ku pomoci i dalším matkám, které se do takovéto situace dostanou. Už jen proto, že budou vidět, že se svým problémem nejsou sami. Budou se moci dozvědět například kde najdou pomoc, jakou knihu si mohou přečíst a podobně.

Případová studie má za úkol detailně prostudovat jeden případ či několik málo případů. Sbíráme velké množství dat od jednoho či několika jedinců. Jedná se především o zachycení složitosti případu, popis vztahů v jejich celistvosti. Předpokládá se, že díky důkladnému prozkoumání jednoho případu budeme moci snáze porozumět i dalším podobným případům.⁶¹

Co se týče přípravy narativního rozhovoru, určujeme předmět vyprávění a zároveň se hledá subjekt, u něhož je jistota, že bude schopen vyprávět. Vlastní rozhovor se dělí

⁶¹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-040-2, s. 176-177.

na čtyři fáze: stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění nejasností, zobecňující otázky.

Hlavní váha by však měla být položena na vyprávění vlastního příběhu (od začátku až do konce) nebo líčení vývojových procesů.

Rosenthalová (1995) dále rozvinula metodu narativního interview. Rozděluje narativní interview na dvě fáze:

- **Fáze hlavního vyprávění.** Tazatel dává otázku znamenající výzvu k vyprávění. Dotazovaný vypráví o svém životě.
- **Dotazovací fáze.** V této fázi klade tazatel internální a externální narativní otázky. Internální se týkají toho, o čem bylo vyprávění. Externální otázky se týkají témat, jež nebyla zmíněna, ale výzkumníka zajímají. Příklady okruhů otázek v průběhu narativního rozhovoru:
 1. otázky o fázi života
 2. otázky o určitém tématu
 3. otázky ke specifické, již zmíněné situaci
 4. prozkoumání vyprávění pro vyjasnění argumentace
 5. otázky ke zkušenostem někoho jiného nebo k přenesené znalosti ⁶²

Při rozhovoru jsem se snažila co nejvíce respektovat a empaticky vnímat pocity matky, to jak je těžké o celé věci vyprávět, proto je pro mne její vyprávění tak cenné a přikládám mu hlavní váhu ve svém výzkumu. Také jsem se po skončení jejího vyprávění snažila nezatěžovat ji zbytečnými otázkami. Ptala jsem se pouze na to, co jsem pokládala za důležité.

Chtěla bych jen dodat, že paní Květoslava souhlasila s tím, že v bakalářské práci budou uvedena pravá jména, a to i manžela, dětí, ale také další osobní údaje.

4.3 Popis souboru

Cílovou skupinou výzkumu byla žena, která přišla o manžela při tragické autonehodě, kdy její manžel zahynul jako řidič při výkonu povolání. Zůstala sama se dvěma dětmi.

⁶² Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-040-2, s. 104.

Žena se stala náhle osamělou – ovdovělou matkou s dětmi a musela v sobě sebrat všechny síly a postarat se o rodinu.

4.4 Harmonogram výzkumu

Samotný sběr dat k bakalářské práci od mnou dotazované pozůstalé matky, paní Květoslavy, proběhl poprvé v roce 2009. V listopadu 2011 se uskutečnil další rozhovor i s vyprávěním o současné situaci.

4.5 Případová studie

Paní Květoslava (38 let) žije se svými dvěma dětmi, synem Kamilem (14 let), dcerou Terezkou (8 let) v Jihlavě. Manžela a tatínka ztratily navždy 4. ledna 2007. Bylo mu pouhých 38 let. Jejich manželství trvalo 11 let.

Manželství fungovalo bezproblémově. Ač byl pan Suk často na cestách, dětem se snažil věnovat jak jen to šlo. Vždy když byl doma, užíval si to naplno s dětmi a manželkou. Terezka byla ještě poměrně malá, ale Kamil měl možnost se s tatínkem více sblížit. Brával ho na různé výlety, jezdili spolu na kole, chodili na zmrzlinu, tím pomáhal vlastně i manželce, která se doma starala o malou Terezku. S Terezkou si také hodně hrál, vzal si ji na kolo, šli všichni společně na karneval. Shrnu-li to jednou větou – žil naplno pro rodinu. Proto, jak uvádí paní Květa, bylo tolik těžké se s jeho ztrátou vyrovnat, zvláště pro Kamila, který si vše v sobě uzavřel a nemluví o tom.

Paní Květa se musela vzchopit, být oporou dětem a situaci zuby nehty zvládnout. Pochází z velké rodiny, má 3 sourozence, maminka bydlí také v Jihlavě, v té době měla maminka přítele, který bohužel zemřel, to byla další smutná událost. Měli jsme ho všichni rádi. Často s paní Květou sedávali u sklenky vína a debatovali o životě. Byl pro ni také velkou oporou, protože ona sama o svého tatínka přišla poměrně brzy. Zemřel ve věku 60 let.

Se svoji maminkou má paní Květa velmi hezký vztah. Řekla bych, že právě maminka paní Květy zastupuje v rodině takové zvláštní místo, kterému se nedá říci převzetí role otce, je to něco, co se nedá moc dobře slovy popsat. Vzhledem k tomu, že ona sama také ovdověla a poté jí bohužel za pár roků zemřel i dlouholetý přítel, velice dobře si uvědomuje, co tato situace obnáší. Proto paní Květě pomáhá jak s domácností, tak i s dětmi. Babiččinu společnost děti hodně vyžadují. Tráví společně hodně času, také i proto, že paní Květa má časově náročné zaměstnání. Do rodiny přibyl nový člen, a to pejsek Kym, kterého mají všichni moc rádi. Něco takového, dle mého názoru, přesně potřebovali.

Co se týče paní Květy je to velice silná, upřímná a energická žena. Jen se mi zdá, že je toho na ní čím dál více. Hektická doba, stres. Je to nelehký a zodpovědný úkol a když už cítila, že jí ubývá sil, rozhodla se navštívit psychologa, který jí pomohl. Musí zabezpečovat rodinu – chodit do práce, přijde z práce unavená, ale musí se starat o chod

domácnosti, uvařit, rozvézt děti na kroužky, napsat úkoly, vyprat, vyžehlit, popovídat si s dětmi, trávit s nimi volný čas a podobně, ale je zde už málo prostoru pro její volný čas. Kamil se snaží matce všemožně pomáhat, když je třeba ohlídat Terezku a podobně.

Terezka to je takový živel. Je hodně energická, ale zároveň rozumná, upřímná a otevřená. Před ničím se nezastaví.

Přátelé se je snaží často někam vytáhnout, například na hory, různé výlety a čas tráví i na chatce, protože bydlí v panelovém domě, v bytě 2+1.

Vyprávění paní Květoslavy (říjen 2009)

Manžel jezdil pro jednu jihlavskou společnost zabývající se kamionovou dopravou. Do Anglie, Francie. Často. Jenže tehdy jel trasu, kterou předtím nikdy nejel. V Řehlovicích u Ústí nad Labem vlétl do zatáčky nizozemský kamion, který vezl prasata. Nejel přiměřenou rychlostí a v zatáčce ho to otočilo na bok. Letěl proti mému manželovi. Ten se to snažil strhnout vpravo, ale nepodařilo se to. Snad kvůli svodidlům. Tím manévrem aspoň zachránil život svému spolujezdci, který z toho vyvázl se zraněním nohy. Manžel byl bohužel otočen proti přímému nárazu.

Ještě se to vlastně pořád vyšetřuje, protože dlouho trvalo, než se to přeložilo na nizozemskou stranu a vše se jim poslalo. Teď se nějak nic neděje a nic nevíme. Manželova maminka se kolikrát snažila něco zjistit, ale zatím marně. Je to více než dva a půl roku. Hned asi dva měsíce poté, co se to stalo, jsem dostala od policie něco v tom smyslu, že viníkem nehody byl řidič nizozemského kamionu a že to bylo předáno k šetření. Nedávno jsem dostala vyrozumění, že by měl v říjnu v Nizozemí proběhnout soud, tak kdoví jak to vše dopadne.

Ve firmě z toho byli zdceni. Manžel pro ně jezdil více než deset let. Za 16 let byl prvním řidičem, který u této společnosti při výkonu povolání zemřel. Okamžitě mi nabídli pomoc. Vozili mě, kam bylo potřeba, starali se o všechna vyřizování, já jen podepisovala papíry. Maximálně mi pomohli. Nevím, zda bych to sama zvládla. Navíc manželův kamarád uspořádal ve firmě sbírku, aby nám finančně pomohli a tehdejší pan ředitel okamžitě reagoval tím, že vybranou částku zdvojnásobí. Aby měly děti na studium a tak. Moc nám pomohli. Neotočili se zády, bylo to od nich velice lidské. Navíc moc dobře věděli o nadaci Truck HELP a hned druhý den ji kontaktovali.

Předtím jsem o nadaci vůbec nic neslyšela. Z nadace mi zanedlouho poslali dopis, ale dali mi čas. Chvilí mi trvalo, než jsem se odhodlala ji kontaktovat. Přemýšlela jsem

nad tím, podívala jsem se na webové stránky. Když jsem se tam dočítala osudy jiných maminek a rodin, tak jsem si zase chvíli dodávala odvahy, abych na to měla, abych to zvládla, ale v létě už jsme jeli s nadací na Slovensko. Od té doby jezdíme na letní pobyty pravidelně. No, poprvé to bylo samozřejmě těžší, protože člověk nevěděl, do čeho jde a navíc to bylo půl roku po té tragédii. Podruhé to už bylo lepší, i když jsem také byla nervózní. Teď už je to dobré. Děti se znají, těší se na sebe, zabaví se. Každý rok vidí něco jiného a skutečně si to užijí. Nemusíme vařit, všechno tady za nás udělají. Psychika se lepší postupně. Asi bych se loni nezasmála tomu, čemu se směji letos. Večer dáme děti spát a máme i čas udělat si malý dámský dýchánek, kde si pokecáme. Za to musím nadaci Truck HELP a všem lidem, kteří se o nás starají a všem nám pomáhají, moc poděkovat.

Co se týče dětí a té situace když se to stalo, bylo to hodně těžké. Tereška se dva měsíce pořád ptala, kde je tatka. A že chce, aby už přišel. Byla jsem za psychologkou a ta mi řekla, ať jí to zkusím vysvětlit jako víc dospělě. Když se dozvěděla, že tatínek už nepřijde, že ho zabilo auto, přestala se ptát. Spíše pak vzpomínala, kde s tatškou byli, co kde zažili, či co od něj má. Kamil to nekomentoval, prostě o tom nemluvil. Když na to přišla řeč, raději odešel. To vlastně dělá dodnes. Vím, že se s tím nesmířil. Manžel byl totiž stoprocentní táta s velkým T. Když byl doma, tak se dětem maximálně věnoval. Hodně mi pomáhal. Děti pořád někam bral, pořád s nimi něco dělal. Hlavně kvůli dětem jsem se s tím špatně srovnávala, ale právě ony byly to, kvůli čemu jsem najednou byla strašně silná, nebo co to bylo. Taky moje mamka a její přítel, sourozenci, rodiče manžela a také jeho sestra s manželem i přátelé, ti všichni nám pomáhali. Různě nás vytáhli na hory, dovolenou. Začala jsem zase více jezdit autem, postupně dělat i některé věci za tátu.

Co vše jste musela po manželově smrti zařizovat?

V první řadě musí být vyhotoven úmrtní list, dále je třeba zrušit všechny účty, občanku, pas, zdravotní pojišťovnu.

Byla mi přidělena právnička na vyřízení pozůstalosti, kdy jsem musela nejprve nechat udělat odhad na byt, auto, prostě veškerý majetek.

Potom proběhl soud ohledně opatrovnictví dětí a dědictví. Následovalo také zajištění pohřbu, vybrání místa na hřbitově a s fakturou a úmrtním listem jsem musela na sociálku pro příspěvek na pohřeb, který byl v roce 2007 - 5 000 Kč. Na sociálce jsem zkoušela požádat o příspěvek na bydlení, přídatky na děti a sociální příspěvek. Na

České správě sociálního zabezpečení jsem vyřizovala žádost o vdovský a sirotčí důchod, což se počítá z platu zemřelého, na vyřízení jsem čekala 3 měsíce. Dokonce je možno poskytnout zálohu dle situace rodiny.

Pak mě čekalo u zaměstnavatele převzít věci ze skříňky auta a tak dál a vše vyřídit papírově. Ve škole jsem musela samozřejmě nahlásit úmrtí otce a následně potom jsme navštívili, já i děti, psychologa. Ještě mě napadá např. odhlášení poplatku za popelnice na městském úřadě a taky přepis všeho co na manžela bylo napsáno, například auto, sipo, pojistky a tak. Bylo toho hrozně moc najednou.

Uvítala by jste, kdyby nadace rozšířila formy pomoci, které nyní poskytuje? (například pro podporu rodin by zde byl k dispozici psycholog nebo případový sociální pracovník či teolog – duchovní pomoc?)

Ano, myslím si, že tato pomoc by určitě byla vhodná. Vzhledem k tomu, že já sama jsem vyhledala pomoc psychologa, která mi pomohla, myslím, že by tuto pomoc uvítaly i nově přichozí rodiny do nadace. Co se týče duchovní pomoci, myslím, že nejedna rodina je dnes nábožensky založena, takže tato pomoc by byla určitě také přínosná.

Jaké dávky státní sociální podpory, příspěvky či příplatky a jiné peněžité dávky dostáváte do Vaší neúplné rodiny? Myslíte, že se z toho dá dobře využít?

Příjmem rodiny je pro nás mzda z mého zaměstnání a vdovský a sirotčí důchod, což jsou dávky, které dostáváme od státu. Co se týče vyžití, žít se z toho dá, v případě, že se nevyskytují žádné vedlejší výdaje, jako například hypotéka, dluhy a podobně. Jen si neumím představit, že by se naplnily plány ve vládě a došlo by ke zrušení důchodů, potom nevím jak bychom žili dál.

Od úmrtí manžela uplynuly již 4 roky.

Vyprávění paní Květoslavy (listopad 2011)

Čas utíká. Od posledního rozhovoru se poměrně dost věcí změnilo. Největší změna se týkala Terezky, která začala chodit do školy. Chodí už do druhé třídy. Ve škole se snaží. Na vysvědčení měla samé jedničky. Začala chodit do kroužku hraní na kytaru. Ona vůbec co se týče zájmů, je všestranná. Co jde a může, tak vyzkouší. V poslední době je její veliké přání mít svoji malou motorku. Další velká změna přišla před rokem, když

jsme si s dětmi pořídily malého pejska, jmenuje se Kym. Jsme moc rádi, že ho máme, je to další člen rodiny.

Kamil mi hodně pomáhá. Už pátým rokem chodí do kroužku plastických modelářů. Jako každý teenager nějaký čas stráví i u počítače, ale díky tomu je například v kontaktu s kamarádem z nadace. Protože už chodí do osmé třídy, přála bych si, aby si správně zvolil své budoucí vzdělání. Brzy už to budeme řešit.

Jsem vyučená dámská krejčová a pracovala jsem jako šička, ale nastala u mě změna zaměstnání, na kterou mě přivedla vlastně manželova tragická nehoda, protože jsem takto poznala nadaci Truck HELP. Zakladatel nadace mi tuto práci nabídl. Je to takový paradox, nebýt té tragédie, tuhle práci bych s největší pravděpodobností nikdy nedělala. Jedná se o společnost Lilie Decor, s. r. o., která má provozovnu v Jihlavě. Produkujeme zde ručně vyráběné dekorativní předměty. Například háčkujeme, tvoříme 3D přání a jmenovky, vyrábíme vonné pytlíky a další. Dáváme prostor a práci handicapovaným občanům. Mezi našimi zaměstnanci je nejen spousta šikovných rukou, ale také dobrých nápadů a návrhů na nové výrobky. Bližší kontakt s handicapovanými lidmi jsem získala až v tomto zaměstnání a jsem moc ráda, že jsem je poznala a poznávám. Byla jsem překvapena, co se v těchto lidech skrývá. Žijí se svým handicapem velmi vyrovnaně a navíc mají chuť pracovat a přicházet s novými nápady a společně pak vymýšlíme nové výrobky. To je asi vše o práci.

Co se týče nadace Truck HELP, v létě jsme byli s nadací u Máchova jezera. Moc jsme si to užili. Sice ze začátku přšelo, ale pak se na nás usmálo sluníčko, takže jsme si vychutnávali koupání s nadšením. Nadace pro nás připravila i projížďku parníkem, výlet na hrad Houska, rytířskou show, táborák s opékáním buřtů a spoustu soutěží pro děti. Další super zážitek byl, když jsme se všichni sešli v pirátských maskách. Nadace to perfektně vše zorganizovala. Na každé setkání se vždy těším, jsme jako jedna velká rodina. Děti si to maximálně užívají. Mají tam spoustu kamarádů. Stačí, když přijde dopis od nadace s termínem a místem dovolené a hned vidím nadšení v jejich tvářích. Potom už odpočítávají každý den, kdy se se všemi setkají. Dokonce jsme v kontaktu se dvěma rodinami i mimo nadační pobyty.

Jak na manžela s dětmi vzpomínáte? (myslím tím, nějaký rituál či symbol apod.)

Dlouho trvalo než jsem vůbec byla schopná cokoliv o manželovi říct. V současné době, když už jsou děti trošku větší a já v nich hodně vidím povahu i vzhled manžela, tak jim občas řeknu: „Ty jsi celej taťka“ nebo „Máš řasy po taťkovi“ a podobně.

Vždycky když odjíždíme na dovolenou delší než týden, zastavíme se na hřbitově zapálit svíčku a poprosíme taťku, aby na nás dával pozor.

ZÁVĚR

Na závěr svojí bakalářské práce bych především chtěla říci, že jsem ji zpracovávala od srdce a s přesvědčením, že bude i dále užitečná, a to jak pro pozůstalé, pomáhající pracovníky či pro obyčejného člověka, který si takovouto situaci nedokáže představit, neví, jak by se měl k pozůstalým chovat, jak jim pomáhat a podobně.

První kapitola mojí práce je pevně protkána se smrtí, a to z různých pohledů. Protože v mojí práci jde o pozůstalé matky, kterým manžel zahynul tragicky, náhle, začínám nejdříve vysvětlením toho, co náhlá smrt obnáší. Především mě zajímalo téma o tom, když manžel, a otec zároveň, zemře a po úmrtí následující proces truchlení. Celý proces truchlení je velmi důležitý k tomu, abychom byli schopni překonat naši těžkou situaci a zkusili žít dál i bez zemřelého. Snažila jsem se o logickou návaznost a přehlednost textu, proto dále pokračuji podstatnou věcí, a to kdy a kde hledat pomoc, jak být nápomocen pozůstalým a zároveň jak by se mělo okolí zamyslet nad tím, jak na zármutek pozůstalých reagovat.

Podotýkám, že vše z toho, co jsem zmínila výše, by se samozřejmě dalo mnohem více rozvést, ale snažila jsem se o stručnější, ucelenější pohled, aby se čtenáři práce rychleji orientovali a mohli snáze pochopit, jak je situace těchto žen, matek a dětí náročná. Tím se mi také začínaly utvářet odpovědi na otázky, jednak o náhledu do životní situace pozůstalé matky, a také o tom, jak se s touto ztrátou vyrovnávají děti, jak ji přijaly, jak truchlí a podobně. Nicméně nejlépe rozpracováno je téma, které uvádím hned v úvodu – problematika života pozůstalých matek, jelikož jsem k jeho, co nejlepšimu zmapování, zvolila případovou studii jednoho jediného případu, doplněnou rozhovorem. Manželství paní Květoslavy a pana Kamila jsem i pozorovala, v podstatě od svého dětství.

Výzkumnými otázkami jsem dále chtěla zjistit, jaké formy pomoci jsou pro pozůstalé matky k dispozici a nemusela jsem chodit daleko. Prvním co mě překvapilo byla nadace Truck HELP, jejíž členkou jsou paní Květoslava i její děti. Neměla jsem tušení, že typ takovéto pomoci pozůstalým matkám vůbec existuje, zvláště když se jedná z velké části o finanční pomoc. Zajímala mě zpětná vazba na pomoc, kterou nadace nabízí a také zda by maminky nadace uvítaly i to, kdyby byla v nadaci Truck HELP možnost pomoci od psychologa, případového sociálního pracovníka či duchovní pomoci. Odpověď na tyto otázky jsem získala od paní Květoslavy, s tím, že se z nich

nadace Truck HELP nechá, pokud bude mít zájem, inspirovat. Svoji bakalářskou práci nadaci Truck HELP ponechám k dispozici.

Zjistila jsem, že pokud bych stála na místě pozůstalé matky a hledala pomoc, krom jiného, i prostřednictvím literatury, šlo by to těžko. Až když jsem se do hledání hlouběji ponořila, našla jsem zdrojů více. V literatuře se pod pojmem osamělá matka však nejčastěji objevuje matka rozvedená nebo je zde popisováno úmrtí obecně. Dle mého názoru, úmrtí manžela a otce dětí představuje obrovský zlom a převrat v životě a tato problematika by potřebovala rozpracovat z mnoha pohledů, ať již z psychologického či z pohledu sociální politiky. Zajímala by mě dále například problematika situace dětí, kterým zemře otec či matka. Co se týče výzkumné části, určitě by bylo zajímavé udělat rozhovory s více pozůstalými rodinami. Mně nebyly ze strany nadace přímá osobní setkání s maminkami nadace umožněny, což samozřejmě plně respektuji.

Velký přelom na případu paní Květy vidím v tom, že v současné době je již schopna o manželovi a o tom co se stalo vyprávět již bez slz a velkých bouřících se emocí. Dokonce, jak uvedla paní Květa v jedné z odpovědí, mluví o tatínkovi občas i s dětmi a když jedou například někam na dovolenou na dobu delší než týden, jedou na hřbitov s květinou poprosit tatínka, aby na ně dával pozor. S tím, co se stalo se poprala statečně. Myslím si jen, že by na sebe měla být opatrnější a nepřepínat se především po pracovní stránce. Je velice důležité, že v ní mají děti oporu a ona v nich. Přínosem je i pomoc maminky paní Květy, babičky dětí. Ve škole se chovají učitelé i spolužáci k dětem hezky, což má také velkou váhu.

To hlavní co pro mě z mé práce vyplynulo je, že ač si mohou lidé okolo myslet, že se rány za nějakou chvíli zhojí a vše bude zase dobré, není to pravda. Je to rána, která bolí a bude bolet celý život.

Seznam použitých zdrojů:

BAŠTECKÁ, B. a kolektiv. *Terénní krizová práce. Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada, 2005. 300 s. ISBN 80-247-0708-X.

COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. Praha: Euromedia Group, 2008, ISBN 978-80-249-1027-7.

DUNOVSKÝ, J. a kol., *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

DVOŘÁK, T. *Nadace a nadační fondy*. Text zákona s poznámkami. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, ISBN 978-80-7357-563-2.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie, systemické a narativní přístupy*, 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2390-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů, 1994, ISBN 80-85495-33-3.

KUBÍČKOVÁ, N. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-82-X.

MARHOUNOVÁ, J.: *Od osamění k nové rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, ISBN nevedeno. SPN 4-31-29/1.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, ISBN 80-7169-897-0.

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. : *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-002-X.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-71785598.

ŠEDIVÝ, M., MEDLÍKOVÁ, O., *Úspěšná nezisková organizace*. 2. vyd. Praha : Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2707-3.

ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, ISBN 80-247-0586-9.

ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší krizi moderní žena*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1202-4.

TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 1996, ISBN 80-902260-0-0.

TOMEŠ, I.: *Sociální správa : úvod do teorie a praxe*. Vyd. 2. Praha: Portál 2009, ISBN 978-80-7367-483-0.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-308-0.

Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, ve znění platném k 1. 7. 2010.

Článek z tištěné seriálové publikace

ŘEPA, R. Seznámení s Nadací Truck HELP. *TRUCK magazín*. č. 10, roč. neuveden, 2009, ISSN 1803-2478, s. 69.

On-line zdroje:

Nadace Truck HELP [online]. Praha 10: Nadace Truck HELP. Citováno dne 20. 2. 2011. Dostupné z <http://www.nadacetruckhelp.cz/o-nadaci/>.

Nadace Policistů a Hasičů [online]. Praha 7: Nadace Policistů a Hasičů. Citováno dne 20. 2. 2011, Dostupné z <http://www.nadacepah.cz/stranka/kontaktni-udaje/>.

České sdružení obětí dopravních nehod [online]. Praha: České sdružení obětí dopravních nehod. Citováno dne 20. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.csodn.cz/nase-sluzby>.

Policie ČR [online]. Praha: Policie ČR. Citováno dne 27. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>.

Centrum pro rodinu při arcibiskupství pražském, „Smrt otcovství“ [online]. Citováno dne 4. 3. 2012. Dostupné z <http://cpr.apha.cz/smrt-otcovstvi/>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Národní zpráva o rodině*. [online]. 2004, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Citováno dne 25. 2. 2011, Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/898>.

Hospicové občanské sdružení Cesta domů [online]. Citováno dne 21. 3. 2012. Dostupné z <http://www.umirani.cz/truchleni.html>.

Příloha

Desatero pro pozůstalé

/PhDr. Naděžda Špatenková, Ph.D./

Zdroj: *Občanské sdružení Dlouhá cesta* [online]. Čelákovice: Občanské sdružení Dlouhá cesta. Citováno dne 20. 3. 2012. Dostupné z <http://www.dlouhacesta.cz/cz/leve-menu/prvni-pomoc/desatero-pro-pozustale/c243>.

1. Zapojte se do přípravy pohřbu.
2. Věnujte pozornost tomu, co jíte.
3. Zachovejte, pokud možno, normální režim.
4. Posuďte svůj zdravotní stav.
5. Hovořte o zemřelém manželovi.
6. Dovolte si truchlit.
7. Udělejte si čas na truchlení.
8. Dovolte si zlostné pocity.
9. Dovolte druhým, aby vám pomáhali.
10. Nebojte se vyhledat pomoc.

ABSTRAKT:

ČURDOVÁ, J. *Život pozůstalých matek po řidičích profesionálech zemřelých při výkonu povolání*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Šetek.

Klíčová slova: smrt blízkého člověka, náhlá smrt, ovdovělá matka, neúplná rodina, truchlení, zármutek pozůstalých, nadace Truck HELP

Cílem této bakalářské práce je upozornit na ovdovělé matky s dětmi, které se dostávají do velice problematické sociální situace v důsledku náhlé smrti jejich životního partnera. Teoretická část začíná rozsáhlou částí o smrti blízkého člověka, a to náhlou smrtí. Dále se zabývá tím, jak je vnímána smrt manžela manželkou a smrt otce dětmi, což je provázáno důležitým obdobím truchlení. Dále popisuje reakce okolí na zármutek pozůstalých a nastiňuje kdy a kde hledat pomoc a také jak ji správně poskytovat. Vysvětluje pojem neúplná rodina, situaci ovdovělých matek, ať již ze sociálního či ekonomického hlediska. Poslední úsek je věnován pomáhajícím organizacím, podrobněji Nadaci Truck HELP.

Praktická část je úzce propojena s částí teoretickou, protože se jedná o případovou studii jednoho případu, kterou chci poukázat na problematiku ovdovělých matek. Myslím si, že práce tím může být ku pomoci i ostatním matkám, které se mohou do této situace dostat.

ABSTRACT:

Life of survivors mothers of professional drivers, who died in the execution of their occupation.

Keywords: death of a loved one, sudden death, the widowed mother, single parent family, mourning, grief of survivors Truck HELP Foundation

The aim of this thesis is to draw attention to widowed mothers with children who come into a very difficult social situation due to a sudden death of their life partner. The theoretical part begins with a large part about the death of a loved one, and that by a sudden death. It also deals with the way the death is perceived by the husband's wife and children's father, which is accompanied by an important period of mourning. It describes the reaction of the surrounding and the survivors' grief and outlines when and where to seek help and how to provide it properly. It explains the concept of single-parent family, the situation of widowed mothers, whether from social or economic viewpoint. The last section is devoted to helping organizations, specifically the Truck HELP Foundation.

The practical part is closely connected with the theoretical part, because it is a case study of a particular case. On the case study I want to point out the problems of widowed mothers. I believe that the work can be of help to other mothers who may end up in such situation.